

Konkurencyjność gospodarki
żywnościowej w warunkach globalizacji
i integracji europejskiej
IERiGŻ-PIB, Pułusk 5-7 grudnia 2011

Józef Stanisław Zegar

**KONKURENCYJNOŚĆ SPOŁECZNO-
EKONOMICZNA W ROLNICTWIE –
WYBRANE PROBLEMY**

zegar@ierigz.waw.pl

Skąd takie zagadnienie?

- W ramach wieloletniego programu badawczego „**Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej**”

przewidziano temat

KONKURENCYJNOŚĆ ROLNICTWA ZRÓWNOWAŻONEGO

- Temat obejmuje trzy zadania badawcze, a mianowicie:
 1. Alternatywne formy rolnictwa w strategii rozwoju sektora rolno-żywnościowego i obszarów wiejskich;
 2. Produktywność różnych form rolnictwa zrównoważonego;
 3. Rolnictwo zrównoważone a bezpieczna żywność i zdrowie.

Wprowadzenie

- Konkurencyjność – rywalizacja – współpraca
- Konkurencyjność:
 - *credo* współczesnej myśli ekonomicznej i społecznej
 - *panaceum* na rozwiązanie wszelkich problemów życia społeczno-gospodarczego
 - konteksty konkurencyjności:
- Przymus konkurencyjności:
 - rodzi pokusę uciekania się do nieuczciwych praktyk, w tym uzyskiwania przewagi konkurencyjnej drogą pomijania ujemnych efektów zewnętrznych
 - *ceteris paribus* stoi w opozycji do przymusu ochrony środowiska oraz innych wartości społecznych
- * Konkurencyjność na poziomie: podmiotu gospodarczego, państwa, Ziemi

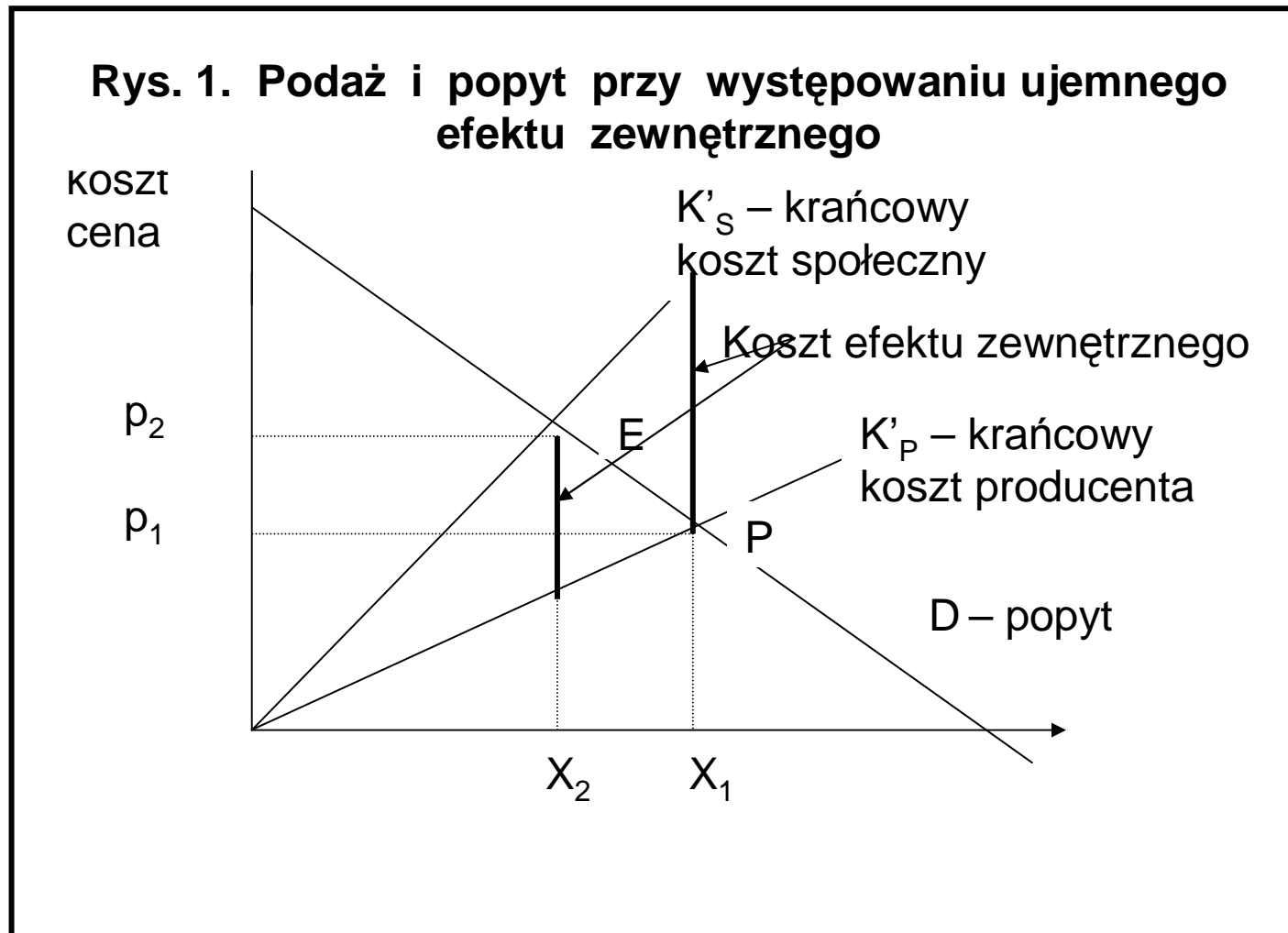
Konkurencyjność na poziomie państwa - dobrobyt społeczny

- Konkurencyjność mikroekonomiczna (producenci i konsumenci) w warunkach doskonałego rynku prowadzi do optimum społecznego w sensie Pareto, co stanowi podstawę metafory niewidzialnej ręki rynku
- Krytycy, pomijając niespełnienie warunków doskonałego rynku (konkurencji doskonałej), kwestionują teoremat Pareto, podnosząc: a) błąd złożenia, b) paradoks Easterlina, c) pomijanie efektów zewnętrznych mających znaczenie dla dobrobytu społecznego.

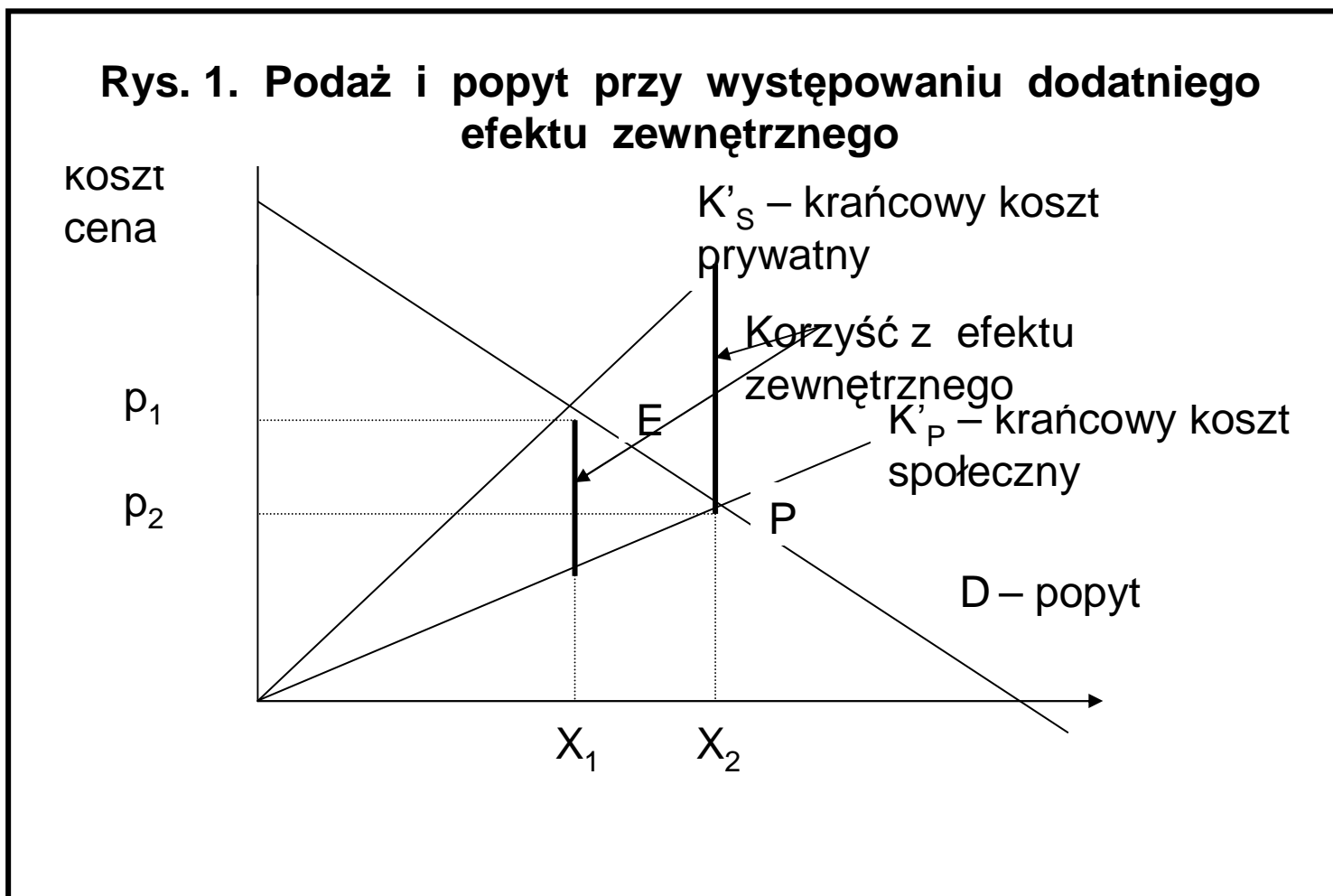
Konkurencyjność ekonomiczna vs konkurencyjność społeczna

- Konkurencyjność ekonomiczna jest określana jest przez cenę równowagi wyznaczaną przez mechanizm popytowo-podażowy. Cena równowagi nie obejmuje jednak efektów zewnętrznych integralnie towarzyszących wytwarzaniu dóbr rynkowych. Pomija zatem koszty społeczne (utracone korzyści) oraz dobra publiczne towarzyszące wytworzeniu tych dóbr rynkowych. Uwzględnienie efektów zewnętrznych w procesie konkurencji nadaje mu charakter społeczny. O ile w tym pierwszym wypadku, konkurencja prowadzi do maksymalizowania efektów mikroekonomicznych, o tyle w tym drugim przypadku prowadzi ona do maksymalizacji dobrobytu społecznego.

Ujemny efekt zewnętrzny a konkurencyjność

Dodatni efekt zewnętrzny a konkurencyjność

Rynek a efekty zewnętrzne

- Rynek samoistnie prowadzi do wytworzenia w nadmiarze efektów ujemnych oraz w niedoborze efektów dodatnich. Trzeba zatem internalizować te efekty poprzez korygowanie funkcjonowania rynku ⇒ podatku Cecila Pigou, teoremat Ronalda Coase'a, instrumenty prawno-administracyjne.
- Internalizacja efektów zewnętrznych wymaga nałożenia warunków brzegowych na decyzje producentów rolnych przy zastosowaniu pewnych instrumentów, które powodowałyby modyfikację konwencjonalnego rachunku ekonomicznego: normy i standardy korzystania ze środowiska, wymogi *cross-compliance*, wymogi dobrostanu zwierząt, eliminowanie subwencji – w przypadku ujemnych efektów (kosztów) zewnętrznych, oraz wynagrodzenie za tworzone dobra publiczne, poprzez np. program rolnośrodowiskowy – w przypadku dodatnich efektów zewnętrznych.
- Do rozważenia – w przyszłości – jest wprowadzenie do rachunku dobrostanu roślin.

Czynniki powodujące rozbieżność pomiędzy konkurencyjnością ekonomiczną i konkurencyjnością społeczną

- Koszty zewnętrzne (ujemne efekty zewnętrzne). Koszty te są powodowane przez:
 - umniejszenie wartości (dobrostanu) środowiska przyrodniczego,
 - umniejszenie wartości (dobrostanu) społeczno-kulturalnych,
 - umniejszenie korzyści ekonomicznych innych uczestników procesu gospodarczego;
- Dobra publiczne (dodatnie efekty zewnętrzne). Najważniejsze z dóbr publicznych dotyczą:
 - środowiska przyrodniczego,
 - środowiska społeczno-kulturalnego;
- Jakość żywności. Wydzielenie tego czynnika jest zasadne ze względu na:
 - związek jakości produktów rolno-żywnościowych z kosztami produkcji,
 - związek jakości żywności z aktywnością ekonomiczną ludności,
 - związek jakości żywności z dobrostanem ludzi,
 - związek jakości żywności z zdrowiem *ergo* kosztami ochrony zdrowia (opieki zdrowotnej).

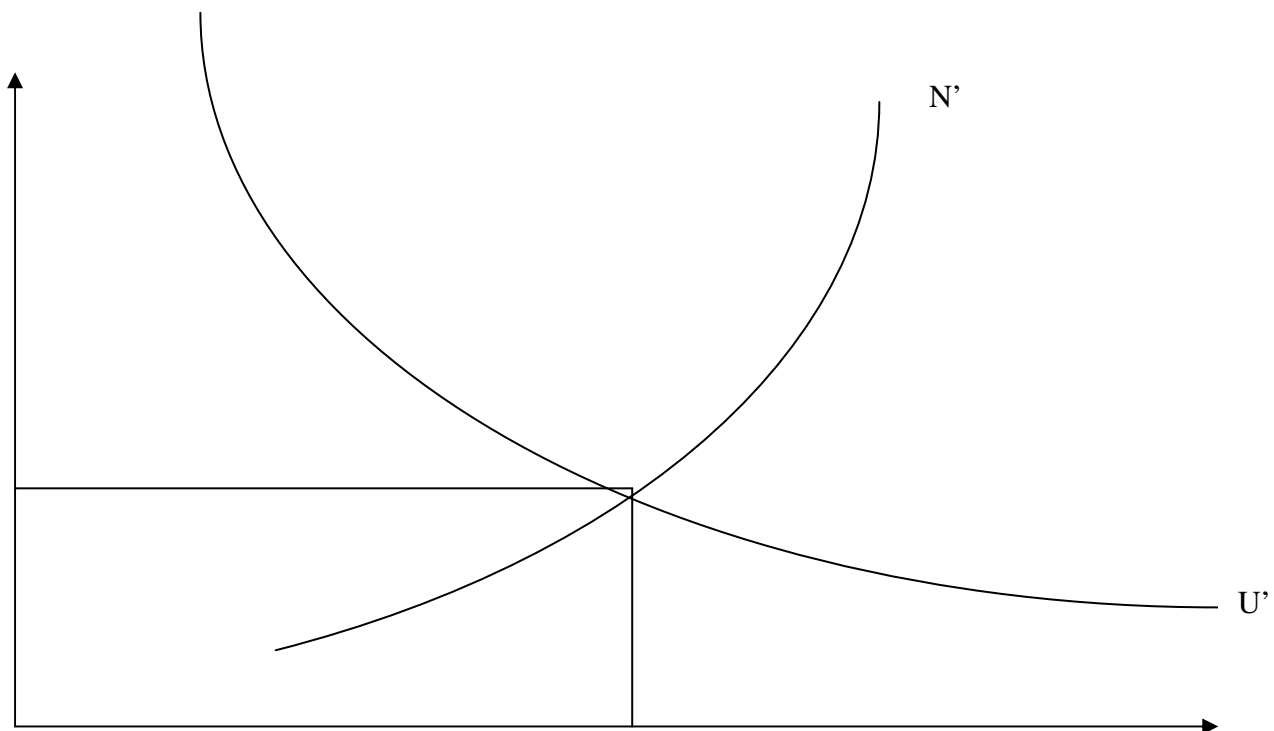
Rynek a kierat technologiczny

- *Kierat technologiczny: wzrost produkcji (podaży) ponad popyt ⇒ obniżka cen rolnych ⇒ zmiana technologii na rzecz zwiększenia produkcji (procesy intensyfikacji, koncentracji, specjalizacji) ⇒ zwiększanie podaży (nadprodukcja) ⇒ obniżka cen ⇒ ...*
- *Skutki: 1) kruszenie podstaw tradycyjnego gospodarstwa rolnego ⇒ przeds. rolne ⇒ integracja pionowa; 2) prymat korzyści ekonomicznej (monetarnej) via wydajność pracy ⇒ model rolnictwa industrialnego; 3) skutki społeczne: środowisko przyrodnicze, żywotność wsi, kultura, tania i obfita żywność, jakość żywności*
- *Model rolnictwa industrialnego ⇒ tania i obfita żywność*

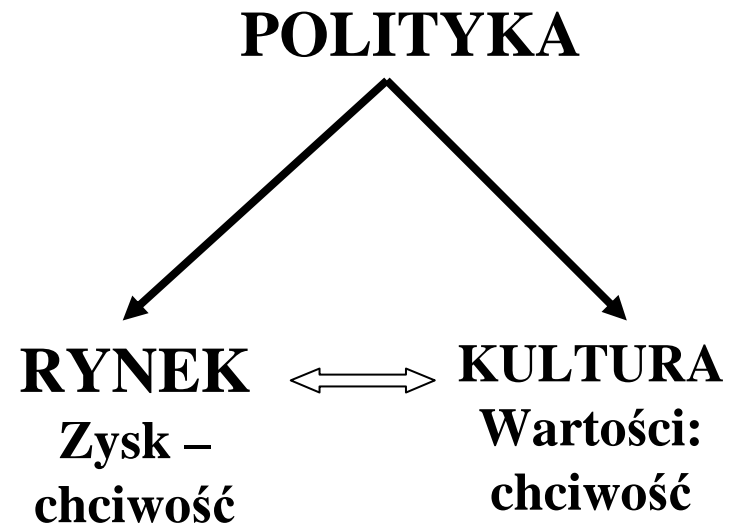
Przymus wzrostu

- Wzrost – panaceum na rozwój
- Abstrahowanie od skali produkcji
- Nieograniczona substytucja czynników produkcji
- Kapitał naturalny
- Sprawiedliwość międzygeneracyjna

Skala produkcji a krańcowa użyteczność/nieużyteczność wzrost ekonomiczny - nieekonomiczny

POLITYKA – RYNEK - KULTURA

Globalizacja

- Globalizacja przenosi na poziom globalny kierat technologiczny, stwarzając *ceteris paribus* silną przesłankę do obniżki cen. Podstawowym skutkiem globalizacji w sferze sektora rolno-żywnościowego jest nakręcanie spirali konkurencyjności: ***nadwyżki produkcyjne na rynku globalnym ⇒ presja konkurencyjna ⇒ koncentracja i konsolidacja ⇒ coraz potężniejsze korporacje ponadnarodowe (kontrolujące rynki produktowe) ⇒ malejące pole decyzji rolników ⇒ malejący udział rolnictwa w cenie finalnej produktów żywnościowych.***

Konkurencyjność na poziomie państw oraz globalnym (planetarnym)

- **Poziom państw:** wskazane jest wykorzystywanie mechanizmu konkurencji w działaniach na rzecz osiągania celów społecznych ⇒ dumping jako narzędzie poprawy konkurencyjności (dumping ekologiczny, dumping socjalny, dumping walutowy)
- **Poziom planetarny:** Przejście od gospodarek narodowych do gospodarki globalnej stawia ludzkość - posługując się metaforą Kennetha Bouldinga statku kosmicznego pod nazwą Ziemia - stawia w nowym świetle rozumienie konkurencji oraz relacje między polityką i konkurencją.
 - zgubne skutki konkurencji dla globalnych dóbr wspólnych i publicznych oraz spójności społeczności planetarnej uzasadniają potrzebę zastąpienia konkurencji przez współpracę w celu najbardziej efektywnego osiągania koniecznych – optymalnych (nie maksymalnych) celów w ramach dostępnych nieprzekraczalnych zasobów
 - koniecznością staje się zastąpienie imperatywu wzrostu przez imperatyw rozwoju – przetrwania, a kryterium ekonomicznego przez kryterium trwałości. Pojawia się jednak zasadniczy problem, jak to uczynić w warunkach dominacji konkurujących między sobą korporacji, kierujących się wyłącznie interesem ekonomicznym i to nierzadko jedynie krótkookresowym.

Konkurencyjność a podstawowe wyzwanie

- Podstawowe wyzwanie w odniesieniu do rolnictwa, które sprowadza się do **zaspokojenia popytu na produkty rolniczo-żywnościowe przy jednoczesnym zmniejszeniu presji na środowisko.**
- W kontekście wyzwania podstawowego kluczowe znaczenie mają dylematy dotyczące sposobu, miejsca, podmiotu i skali produkcji, które sprowadzają się do odpowiedzi na pytania: jak?, gdzie?, kto?, ile?

Zrównoważenie rolnictwa

- Konwencjonalne podejście:
 - ujęcie strumieniowe
 - okres krótki (bieżąco)
 - max korzyść ekonomiczna
- Podejście nowoczesne:
 - ujęcie zasobowe
 - okres długi
 - max dobrobyt społeczny
 - kryterium trwałości ekosystemu

Polski agrobiznes wobec wyzwania konkurencyjności

- Czynniki obecnej konkurencyjności: niższa opłata pracy, zmodernizowany wedle najnowszych standardów przemysł spożywczy, niższe czynsze i rentę gruntową, dobrą jakość produkcji
- TFP – TSFP
- Standardy środowiskowe są wyborem *stricte* politycznym
- Jakość żywności może stanowić pole, na którym polski agrobiznes powinien stanąć do konkurencji na rynku globalnym (produkty masowe wysokiej jakości; produkty regionalne; produkty ekologiczne) + rynki lokalne

Zakończenie

?

Dziękuję serdecznie za uwagę